

01.06.2016

В. Голян, доктор економічних наук, заступник директора Державної установи Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України

Науковці НАН України – про проблеми розвитку вітчизняного аграрного сектора

Іноземні інвестиції на порядок збільшаться тоді, коли будуть створені справедливі правила гри для всіх суб'єктів аграрного підприємництва і обмежуватимуться прояви монополізації аграрних ринків та ринків сільськогосподарських земель вертикально інтегрованими агрохолдингами ([Національна академія наук України](#)).

Аграрний сектор віднедавна почали вважати локомотивом розвитку національної економіки в цілому завдяки експортному буму, зумовленому «зерновим перегином» та підвищенням рівня концентрації сільськогосподарського виробництва завдяки зміцненню позицій вертикально інтегрованих підприємницьких об'єднань холдингового типу.

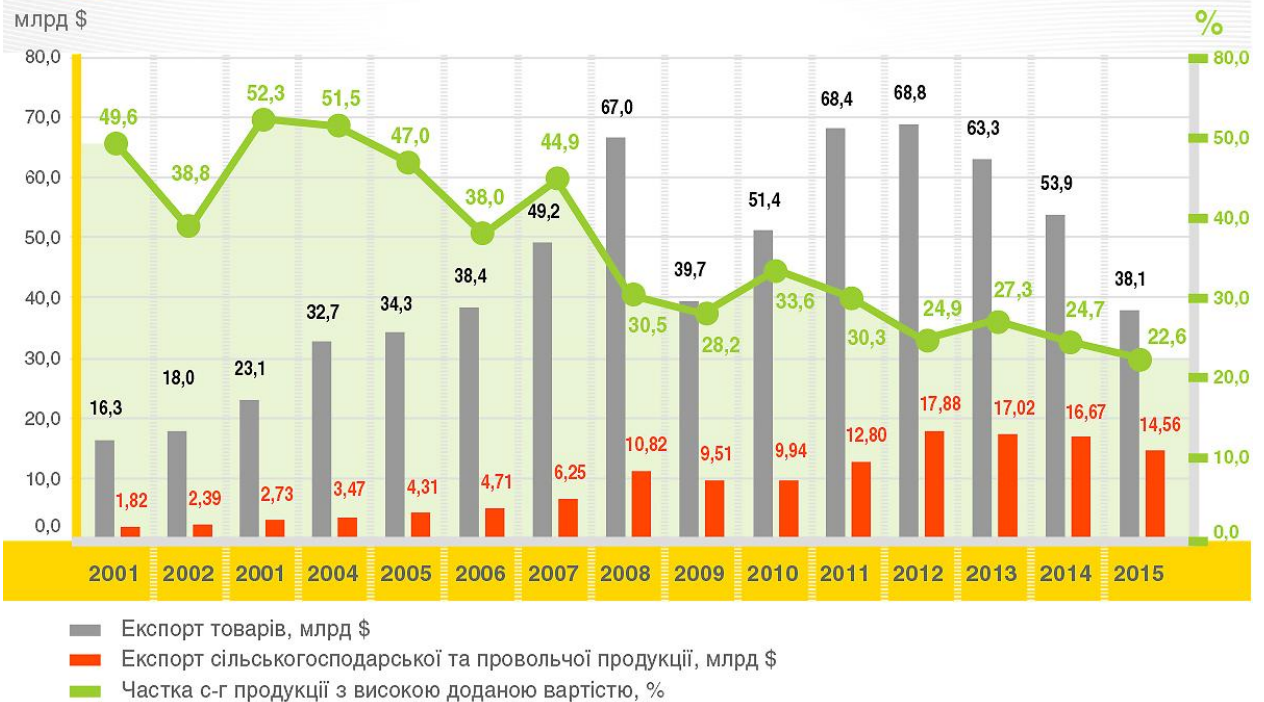
Доказом цього є динаміка обсягів валової доданої вартості, що формується в даному секторі. Так, у 2015 р. аграрії створили 12 % валового внутрішнього продукту країни, що співставно з розмірами переробної промисловості та лише на 2,5 % менше питомої ваги роздрібної та оптової торгівлі, котра не створює реальних товарів. Тоді як 7-8 років тому частка аграрного сектору в ВВП складала лише 5-6 %.

Зростання обсягів виробництва у сільському господарстві починаючи з 2008–2009 рр., в першу чергу, обумовлено дефіцитом продовольства на світових ринках та наявністю вільних виробничих потужностей та сприятливих природно-ресурсних умов в Україні. Тим не менше протягом 2005–2015 рр. в експорті сільськогосподарської та продовольчої продукції відбувається зниження питомої ваги продукції з високою доданою вартістю.

Загалом починаючи з 2005 р. експорт сільськогосподарської продукції виріс в 3,5 рази і досяг значення в 14,6 млрд дол. у 2015 р., що складає 38 % від загального експорту країни. Однак за аналогічний період частка продукції з високою доданою вартістю знизилась вдвічі. Тобто зростання експорту сільськогосподарської та продовольчої продукції в основному відбувалося за рахунок продажу сільськогосподарської сировини та продуктів її первинної переробки. Фактично, продаючи сільськогосподарську сировину у великих обсягах, Україна втрачає потенційні можливості більш активної участі в глобальних ланцюгах доданої вартості.

**ЕКСПОРТ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ТА ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ
ПРОТЯГОМ ПЕРІОДУ 2001-2015 РОКІВ (розраховано за даними
Державної служби статистики України)**

Низька частка сільськогосподарської та продовольчої продукції з високою доданою вартістю свідчить про те, що пріоритетними напрямками інвестиційної діяльності в аграрному секторі є вирощування сільськогосподарських культур експортної спрямованості та первинна переробка сільськогосподарської сировини, що не дозволяє максимальною мірою забезпечувати ефективне використання наявного агроресурсного потенціалу і підвищувати рівень капіталізації сільськогосподарського виробництва в цілому та сприяти соціально-економічному піднесенню сільських територій.

За період з 2001 по 2008 р. процеси вкладення інвестицій в основний капітал сільського господарства відзначалися висхідним трендом, що було зумовлено закріпленням тенденцій макроекономічної стабілізації і відповідно підвищенням надійності інвестування капіталу. У 2009 р. порівняно з 2008 р. обсяги інвестицій в основний капітал сільського господарства зменшилися на 7,5 млрд грн, що стало наслідком надзвичайно високого рівня чутливості національної економіки до наслідків глобальної фінансової кризи у зв'язку із значною залежністю від кон'юнктури на світових ринках. Починаючи з 2009 і завершуючи 2015 р. в цілому спостерігалася висхідна тенденція в динаміці інвестицій в основний капітал сільського господарства, що було зумовлено зростанням обсягів інвестування

із внутрішніх джерел, як правило, вертикально інтегрованих підприємницьких об'єднань холдингового типу.

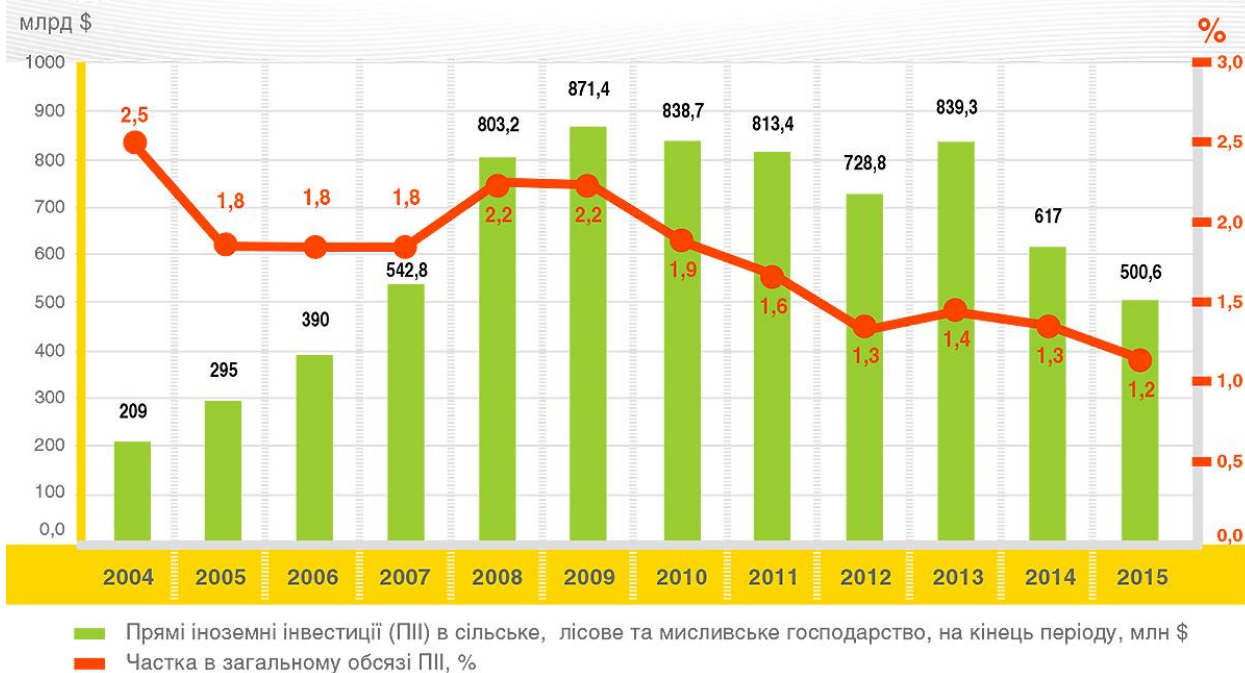

Розвиток аграрного сектору в Україні відбувається в основному за рахунок внутрішніх ресурсів, оскільки іноземними інвесторами вкладено в сільське господарство за результатами 2015 р. лише 1,2 % від загального обсягу прямих іноземних інвестицій (інвестиції в лісове та мисливське господарство займають відносно невелику частку). Причому у 2004 та 2008–2009 роках іноземні інвестори активніше інвестували український агробізнес, ніж в 2015 р. Однією з можливих перепон на шляху припливу іноземного капіталу є незадовільний інвестиційний клімат та відсутність довгострокової макроекономічної стабільності, що знецінює внутрішні активи та робить непривабливими інвестиції з річною дохідністю нижче 30–40 %.

ДИНАМІКА ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ (ПІІ) В СІЛЬСЬКЕ, ЛІСОВЕ ТА МИСЛИВСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО 2004-2015 РОКІВ

(розраховано за даними Державної служби статистики України)

Основні тенденції в динаміці частки сільськогосподарської та продовольчої продукції з високою доданою вартістю, питомої ваги прямих іноземних інвестицій в сільське, лісове та мисливське господарство свідчать про суперечливі процеси, які мають місце в аграрному секторі України, і певною мірою відображають український феномен «ресурсного прокляття» у зв'язку з експортом сільськогосподарської сировини та продуктів її переробки, що залишає вітчизняних виробників поза глобальними ланцюгами доданої вартості і культивує подальше зубожіння населення сільських територій, які виступають ареалом розміщення природно-ресурсної бази розвитку аграрного сектора, який вже встигли назвати локомотивом розвитку національної економіки.

Іноземні інвестиції на порядок збільшаться в тому випадку, коли будуть створені справедливі правила гри для всіх суб'єктів аграрного підприємництва і обмежуватимуться прояви монополізації аграрних ринків та ринків сільськогосподарських земель вертикально інтегрованими підприємницькими об'єднаннями холдингового типу, інакше «локомотив» розвитку національної економіки перетвориться в «бульдозера», що заважатиме «проростанню паростків» українського кооперативного руху, фермерства та знівелює потенціал диверсифікації розвитку сільської економіки.